

КАФА, ДУВАН И ОСТАЛО

Кафа, пореклом из Етиопије или Јемена, почетком новог века најпре је освојила арапски свет. Средином XVI столећа навелико се пила у Истанбулу, да би убрзо постала популарна широм Османског царства, укључујући и простор Србије. Отприлике када и кафа, у Старом свету појавио се обичај пушења дувана, биљке донете из Америке, који је постао готово неизоставан уз кафенисање.

Кафа се пржила у пржуљи, потом млела у ручним „воденицама“, па кувала и служила углавном незашећерена, уз слаткише. Како би угодили гостима, а и себи, домаћини би уз испијање кафе имали обичај да у малим металним посудама, бухурданлуцима, пале мирисне материје.

Такум – сервис за кафу – састојао се од ибрика, у којем се кафа и кувала и послуживала (цезве су новина XIX века), као и већег броја шољица без дршки – филцана, уметнутих у зарфове – бакарне или месингане зделице. Филцани су најчешће израђивани од керамике, ређе од бронзе, а имућнији су поседовали филцане од кинеског порцелана.

Турци су, поред кафе, уживали и у шербету и бози. Чај ће релативно касно ући у моду, увожен из далека, из Кине.

Кахве–тепсија, сребро, позлата, гравирање; Хасиба Суман, „Решагица“, наследила је послужавник од свог свекра, Хаци-Мехмеда Сумана, који је 1826. године избегао из Ужица, и поклонила га средином прошлог века Музеју

ШТО СЕ ТИЧЕ ШТЕТНОСТИ КАХВЕ ПО МЕНТАЛНО И ФИЗИЧКО ЗДРАВЉЕ ЧОВЈЕКА, ОНА СЕ ОГЛЕДА У ТОМЕ ШТО ОНОГА КО СЕ НА ЊУ НАВИКНЕ—У СЛУЧАЈУ ДА ЈЕ НЕ ПОПИЈЕ У УОБИЧАЈЕНО ВРИЈЕМЕ –РЕДОВНО СПОПАДАЈУ ГЛАЗОБОЉА, НЕРВОЗА, ОД ШЕЈТАНА ИЗАЗВАН НАГОН ЗИЈЕВАЊА И ПОМУЋЕНОСТ ЗДРАВОГ РАСУЂИВАЊА. У ТО СМО СЕ УВЈЕРИЛИ БЕЗБРОЈ ПУТА, ПРОМАТРАЈУЋИ МНОГЕ ОСОБЕ КОЈЕ СУ СЕ ОДАЛЕ КОНЗУМИРАЊУ КАХВЕ, ЗБОГ КОЈЕ ЊИХОВ ФИЗИЧКИ ИЗГЛЕД, ЖУТИЛО И БЛИЈЕДИЛО ЛИЦА ОДАЈУ БОЛЕСТ, УМЈЕСТО ДА ЗРАЧЕ ЗДРАВЉЕМ И ВИТАЛНОШЋУ.

ОВДЈЕ ТРЕБА НАПОМЕНУТИ И ТО ДА ОДАВАЊЕ КАХВИ РАЗАРА ЧОВЈЕКОВЕ МОРАЛНЕ ВРИЈЕДНОСТИ И У ЊИМА СИЈЕ КЛИЦУ ЛИЦЕМЈЕРСТВА, ИЗ КОЈЕГ СЕ ИЗРАЂА НЕМАР У ОБАВЉАЊУ СТРОГИХ ВЈЕРСКИХ ДУЖНОСТИ (ФАРЗОВА И ВАЦИБА), КОЈИ, ОПЕТ, ВРЕМЕНОМ ДОВОДИ ДО ЊИХОВОГ ИЗОСТАВЉАЊА И КОНАЧНО ДО ДАРМАРА И АНАРХИЈЕ У ПОРЕТКУ СВИЈЕТА.

(Хасан Ефендија Ужичанин о штетности кафе, превео са арапског Осман Лавић)

Муслиманима нису била страна ни алкохолна пића. Куран забрањује испијање вина, те су муслимани, да би прикрили његову природу, прибегавали кувању или додавању разних зачина, те би вино називали другим именима. Дестилација алкохола била је изум познијег средњег века, те су се поједини љубитељи ракије позивали на чињеницу да се то пиће у Светој књизи Ислама не помиње. Иако је опијање било санкционисано шеријатом, забележени су случајеви релативно толерантног односа власти према пићу у појединим периодима османске историје. Бекташије, дервишки ред који је имао следбенике и у Ужицу, сматрали су испијање вина дозвољеним.

Лула, Ужице, керамика, урезан орнамент

И они који су пушили дуван су наилазили на препреке. Верски чистунци сматрали су све појаве које нису постојале у доба Пророка Мухамеда (570–632) штетним новотаријама. Но, и поред повремених казних мере предузиманих против пушача, Османлије су веома заволеле дуван, а његовом ширењу у нашим крајевима знатно су допринели јаничари. Један проглас султана Мурата IV из 1637. године односи се на јаничаре и спахије који су стекли навiku „пијења дима“. У турском језику се луле и цигарете и данас „пију“. Дуван се пушио на луле и наргиле (водене луле), док су међу Осмалијама цигарете стекле популарност тек пред крај Царства. На хашиш и опијум се гледало с прекором, те су и они повремено били тема султанских указа. Ипак, оба наркотика била су популарна у одређеним круговима, а припадници неких дервишких редова сматрали су да мак лучи ћеиф – саму срж душе.

Ото Пирх, „Путовање по Србији 1829. године и белешке са пута по Угарској и Италији“, опис посете ужичком муселиму: ПИТАЊА У КОЈА СЕ УПУСТИСМО УЧИНИШЕ ДА СЕ НАША ПОСЕТА ДУГО ОТЕГЛА, НЕКОЛИКО ПУТА СЕ СЛУЖИЛА КАВА И ЧИБУК. КАД СМО ОСТАВИЛИ КУЋУ МУСЕЛИМА И ВРАЂАЛИ СЕ КУЋИ, КНЕЗОВИ СУ СЕ СМЕЈАЛИ И КАДА САМ ПИТАО ЗА УЗРОК, РЕКЛИ СУ МИ: ВАША ПОСЕТА СКУПО ЋЕ СТАТИ СЕЛИКТАР-АГУ, ТО ЈЕСТ У КАВИ И ЈЕНИЦИ – НЕКОЛИКО ДАНА НЕЋЕ МУ СОБА БИТИ ПРАЗНА ОД ТУРАКА, СВАКИ ЋЕ ХТЕТИ ДА ЗНА КАКВА ЈЕ ТО ДЕПУТАЦИЈА БИЛА, А СВАКИ ТУРЧИН ИМА ПРАВА ДА ПИЈЕ КАВУ И ЧИБУК, ДОК МУ СЕ СВЕ ИСПРИЧА ШТО ЖЕЛИ ДА ЗНА.

БЕРШ НА ТРИ НАЧИНА*

РАХИКИЈЕВ (ПЕСНИЧКИ) БЕРШ: ОПИЈУМА 20 (ДИРХЕМА); ЦРНОГ БИБЕРА 20; СЕМЕНА БУНИКЕ 20; ШАФРАНА 5; МЛЕЧИКЕ 5; ШПАНСКЕ КАМИЛИЦЕ 5; ИНДИЈСКОГ ЗУМБУЛА 5; МЕДА
ДРУГИ НАЧИН: МАСТИКЕ 5 (ДИРХЕМА); СЕМЕНА ДИВЉЕ РУТЕ (ДИВЉЕГ СЕДЕФА/ЗРНЕША) 15; ОПИЈУМА 25; ШПАНСКЕ КАМИЛИЦЕ 5; ШАФРАНА 2
ПЛАТОНОВ (ФИЛОЗОФСКИ) БЕРШ: ЗУМБУЛА 12 (ДИРХЕМА); ШПАНСКЕ КАМИЛИЦЕ 12; МЛЕЧИКЕ 12; ЦРНОГ БИБЕРА 20; СЕМЕНА БУНИКЕ 20; ШАФРАНА 5; ОПИЈУМА 20; МЕДА

*берш је врста наркотика

Из рукописа инв. бр: 2715, језик и садржај: турски, меџма (рецепти, корисни савети, упутства, молитве); преписивач, датум и место настанка непознати; превод: Маријана Мишевић

